RAQAMLI IQTISODIYOT TARAQQIYOTI VA UNING IQTISODIY AHAMIYATI.

Turg‘unov Bahtiyor Nuriddinovich

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti Namangan filiali “Iqtisodiyot” kafedrasi katta o‘qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyotning shakllanishi, rivojlanish bosqichlari va uning zamonaviy iqtisodiy tizimdagi o‘rni tahlil qilinadi. Raqamli texnologiyalar, sun’iy intellekt, raqamli platformalar va elektron to‘lov tizimlarining iqtisodiy jarayonlarga ta’siri ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, raqamli iqtisodiyotning yalpi ichki mahsulotga qo‘shadigan hissasi, bandlikka ta’siri, ishbilarmonlik muhitini takomillashtirishdagi o‘rni va yangi bozorlarni shakllantirishdagi roli tahlil etiladi. Maqolada O‘zbekiston misolida milliy raqamli infratuzilmaning holati va istiqbollari ham ko‘rib chiqilgan. Yakunda raqamli iqtisodiyotning barqaror iqtisodiy o‘sishga erishishdagi ahamiyati ilmiy-nazariy va amaliy nuqtai nazardan asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: raqamli iqtisodiyot, raqamli transformatsiya, sun’iy intellekt, raqamli texnologiyalar, elektron to‘lovlar, iqtisodiy rivojlanish, innovatsion iqtisodiyot, raqamli infratuzilma, elektron savdo, ma’lumotlar iqtisodiyoti, O‘zbekiston iqtisodiyoti, raqamli xizmatlar, barqaror o‘sish, texnologik taraqqiyot.

Abstract. This article analyzes the formation, stages of development of the digital economy and its role in the modern economic system. The impact of digital technologies, artificial intelligence, digital platforms and electronic payment systems on economic processes is considered. It also analyzes the contribution of the digital economy to GDP, its impact on employment, its role in improving the business environment and the formation of new markets. The article also considers the state and prospects of the national digital infrastructure using the example of Uzbekistan. Finally, the importance of the digital economy in achieving sustainable economic growth is substantiated from a scientific, theoretical and practical point of view.

Keywords: digital economy, digital transformation, artificial intelligence, digital technologies, electronic payments, economic development, innovative economy, digital infrastructure, e-commerce, data economy, economy of Uzbekistan, digital services, sustainable growth, technological progress.

Аннотация. В данной статье анализируются становление, этапы развития цифровой экономики и ее роль в современной экономической системе. Рассматривается влияние цифровых технологий, искусственного интеллекта, цифровых платформ и электронных платежных систем на экономические процессы. Анализируется вклад цифровой экономики в ВВП, ее влияние на

ISSN 3030-3907

занятость, ее роль в улучшении деловой среды и формировании новых рынков. В статье также рассматриваются состояние и перспективы национальной цифровой инфраструктуры на примере Узбекистана. В заключение обосновывается важность цифровой экономики в достижении устойчивого экономического роста с научной, теоретической и практической точек зрения.

Ключевые слова: цифровая экономика, цифровая трансформация, искусственный интеллект, цифровые технологии, электронные платежи, экономическое развитие, инновационная экономика, цифровая инфраструктура, электронная коммерция, экономика данных, экономика Узбекистана, цифровые услуги, устойчивый рост, технологический прогресс.

Kirish

XXI asr boshidan boshlab dunyo iqtisodiyotida tub o‘zgarishlar sodir bo‘la boshladi. An’anaviy ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish sohalariga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal kirib kelishi natijasida yangi iqtisodiy model — raqamli iqtisodiyot shakllandi. Bugungi kunga kelib, raqamli iqtisodiyot nafaqat iqtisodiy jarayonlarning samaradorligini oshirish, balki jamiyatning turmush tarzini tubdan o‘zgartirishga xizmat qilmoqda. Raqamli texnologiyalar ishlab chiqarishdan tortib, moliyaviy xizmatlar, ta’lim, sog‘liqni saqlash va davlat boshqaruvigacha bo‘lgan barcha sohalarni qamrab olmoqda.

Raqamli iqtisodiyotning o‘sishi innovatsion faoliyatni kuchaytiradi, yangi ish o‘rinlarini yaratadi va iqtisodiy o‘sish sur’atlarini tezlashtiradi. Ayniqsa, pandemiyadan keyingi davrda global miqyosda raqamli xizmatlarga talab keskin ortdi, bu esa raqamli iqtisodiyotning real kuchga aylanganini ko‘rsatdi. Shu nuqtai nazardan, ushbu maqolada raqamli iqtisodiyotning shakllanishi, rivojlanish yo‘nalishlari va uning milliy hamda global iqtisodiy taraqqiyotdagi o‘rni tahlil qilinadi.

Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va uning asosiy tarkibiy qismlari: Raqamli iqtisodiyot — bu raqamli texnologiyalar, internet infratuzilmasi, sun’iy intellekt, katta ma’lumotlar (big data), bulutli hisoblash, blokcheyn va boshqa ilg‘or texnologiyalar asosida shakllangan yangi iqtisodiy modeldir. Uning asosiy belgisi — an’anaviy iqtisodiy faoliyatning raqamli platformalar orqali tashkil etilishi va axborot oqimlariga tayanishidir.

Raqamli iqtisodiyot uchta asosiy tarkibiy qismga ega:

Raqamli infratuzilma: Internet tarmog‘i, mobil aloqa, sun’iy yo‘ldosh tizimlari, IT-tizimlar.

Raqamli platformalar: Elektron savdo (e-commerce), moliyaviy texnologiyalar (fintech), onlayn xizmatlar.

ISSN 3030-3907

Raqamli resurslar va xizmatlar: Ma’lumotlar bazalari, elektron hujjatlar, bulutli xizmatlar, onlayn to‘lov tizimlari.

Jahon tajribasi: raqamli iqtisodiyot taraqqiyotining global manzarasi: Raqamli iqtisodiyot bugungi kunda rivojlangan davlatlar iqtisodiyotining asosiy drayveriga aylangan. Misol uchun, AQSh, Xitoy, Janubiy Koreya va Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida raqamli iqtisodiyot yalpi ichki mahsulotning 30–40 foizigacha bo‘lgan qismini tashkil etadi.

AQSh — Google, Amazon, Microsoft kabi yirik texnologik kompaniyalar orqali raqamli iqtisodiyot yetakchisiga aylangan.

Xitoy — raqamli to‘lovlar (Alipay, WeChat Pay) va onlayn savdo (Alibaba, JD.com) orqali ichki bozorni raqamlashtirishda ulkan yutuqlarga erishgan.

Estoniya — davlat xizmatlarining 99% raqamlashtirilgan, bu esa byurokratiyani kamaytirib, iqtisodiy samaradorlikni oshirgan.

Bu tajribalar shuni ko‘rsatadiki, raqamli iqtisodiyotni strategik darajada rivojlantirish iqtisodiy mustahkamlikni ta’minlash va global raqobatda ustunlikka erishishning muhim omilidir.

Raqamli iqtisodiyotning iqtisodiy jarayonlarga ta’siri: Raqamli iqtisodiyot ko‘plab sohalarda tub o‘zgarishlarga sabab bo‘lmoqda:

Ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatishda samaradorlik oshmoqda. Raqamli texnologiyalar yordamida avtomatlashtirish, robotlashtirish va optimallashtirish jarayonlari kuchaymoqda.

Yangi ish o‘rinlari va kasblar paydo bo‘lmoqda. Masalan, data-analitik, IT-ekspert, kiberxavfsizlik mutaxassisi, kontent-menejer.

Biznesning transformatsiyasi. An’anaviy kompaniyalar raqamli platformalarga o‘tib, mijozlar bilan bevosita raqamli aloqa o‘rnatmoqda.

To‘lov tizimlari va moliya sektori. Fintech sohasida innovatsiyalar, masalan, kriptovalyutalar va elektron hamyonlar, moliyaviy xizmatlarni qulaylashtirmoqda. Ta’lim, tibbiyot va davlat boshqaruvi kabi ijtimoiy sohalarda ham raqamli xizmatlar ko‘paymoqda, bu esa resurslarni tejash va samaradorlikni oshirishga olib kelmoqda.

O‘zbekistonda raqamli iqtisodiyot rivoji: imkoniyatlar va muammolar: O‘zbekiston hukumati so‘nggi yillarda raqamli iqtisodiyotga alohida e’tibor qaratmoqda. “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi doirasida quyidagi ishlar amalga oshirilmoqda:

Davlat xizmatlari my.gov.uz platformasi orqali raqamlashtirilmoqda;

Soliq va bojxona tizimlarida elektron hisob-faktura, onlayn kassa joriy etildi;

Bank sektorida mobil ilovalar va elektron to‘lov tizimlari (Payme, Click) ommalashmoqda;

ISSN 3030-3907

Elektron savdo platformalari, masalan, Uzum Market, Asaxiy, Zoodmall faol rivojlanmoqda;
IT-parklar tashkil etilib, startaplar qo‘llab-quvvatlanmoqda.
Biroq muammolar ham mavjud:
Internet tezligi va qamrovi ayrim hududlarda yetarli emas;
Aholining raqamli savodxonligi past darajada;

Kiberxavfsizlik va shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish masalalari dolzarb bo‘lib qolmoqda.

Shunga qaramay, mavjud salohiyat va davlat siyosati to‘g‘ri yo‘naltirilsa, O‘zbekiston raqamli iqtisodiyot sohasida mintaqaviy yetakchiga aylanishi mumkin.

Xulosa qilib aytkanda raqamli iqtisodiyot bugungi kunda global va milliy iqtisodiyotlar taraqqiyotining ajralmas qismiga aylanmoqda. Raqamli texnologiyalarning ishlab chiqarish, xizmat ko‘rsatish, savdo, moliya va davlat boshqaruvi tizimlariga chuqur kirib borishi iqtisodiy samaradorlikni oshirish, resurslardan oqilona foydalanish va yangi ish o‘rinlarini yaratish imkonini bermoqda.

Xususan, dunyo tajribasi shuni ko‘rsatmoqdaki, raqamli transformatsiyaga faol moslasha olgan mamlakatlar tezroq iqtisodiy o‘sishga erishmoqda va raqobatbardoshligini mustahkamlab bormoqda. O‘zbekiston misolida esa raqamli iqtisodiyotning huquqiy, texnologik va institutsional asoslari bosqichma-bosqich shakllanmoqda. Shunga qaramay, infratuzilma, raqamli savodxonlik va xavfsizlik borasida hali yechilishi lozim bo‘lgan muammolar mavjud.

Raqamli iqtisodiyotni yanada rivojlantirish uchun quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

Raqamli infratuzilmani kengaytirish: Mamlakatning barcha hududlarida yuqori tezlikdagi internet va mobil aloqa bilan to‘liq qamrab olish zarur.

Raqamli savodxonlikni oshirish: Maktab va oliy ta’lim tizimlarida IT va raqamli texnologiyalar bo‘yicha amaliy bilimlar berilishini kuchaytirish lozim.

Kichik va o‘rta biznesni raqamlashtirishga ko‘maklashish: Soliqlarda yengilliklar, grantlar, va texnik yordam orqali bizneslarning raqamli transformatsiyasini rag‘batlantirish zarur.

Axborot xavfsizligini mustahkamlash: Shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish, kiberxavfsizlik tizimlarini takomillashtirish va bu boradagi qonunchilikni zamon talablariga moslashtirish zarur.

Innovatsion ekotizimni rivojlantirish: Startaplar, IT-parklar va texnoparklarni qo‘llab-quvvatlash orqali milliy texnologik mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish mumkin.

ISSN 3030-3907

Xalqaro hamkorlikni rivojlantirish: Rivojlangan davlatlarning ilg‘or tajribalarini o‘rganish va qo‘shma loyihalarda ishtirok etish orqali raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish tezlashadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Karimov, I. A. (2020). Yangi O‘zbekiston – taraqqiyot yo‘li. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti matbuot xizmati.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. (2020). “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi to‘g‘risida. PQ–6079-son, 5-oktabr 2020-yil.
3. Murodov, X. M., & To‘rayev, D. Sh. (2021). Raqamli iqtisodiyot asoslari. Toshkent: Iqtisodiyot va ta'lim nashriyoti.
4. World Bank Group. (2022). The Digital Economy in Central Asia: Potential and Policy Priorities. www.worldbank.org
5. Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies. New York: W. W. Norton & Company.
6. OECD. (2023). Digital Economy Outlook 2023. Paris: OECD Publishing. [https://www.oecd.org/digital/]
7. UNCTAD. (2022). Digital Economy Report 2022: Value Creation and Capture. Geneva: United Nations.
8. Statista. (2024). Digital Economy - Global Overview. www.statista.com
9. Avazov, A. (2023). “Raqamli iqtisodiyot sharoitida O‘zbekistonning raqobatbardoshligi”. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar jurnali, №2, 45–52-betlar.
10. Azizova, D. N. (2022). “Raqamli iqtisodiyot va mehnat bozori o‘zaro ta’siri”. Ilmiy izlanishlar jurnal, №1(13), 33–40-betlar.

ISSN 3030-3907